

Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena komunikacija, jezici i dijete

Redefining Tradition:
Children's Literature, Contemporary
Communication, Languages, and Child

Uredili Ante Bežen i Berislav Majhut
Edited by Ante Bežen and Berislav Majhut

**Redefiniranje tradicije: dječja književnost, suvremena
komunikacija, jezici i dijete**
**Redefining Tradition: Children's Literature, Contemporary
Communication, Languages and Children**

Urednici/Editors:

Ante Bežen
Berislav Majhut

Izdavači / Publishers

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

ECNSI – Europski centar za sustavna i napredna istraživanja, Zagreb

Za nakladnika / For publisher

Dr. sc. Vladimir Šimović

Urednici / Editors

Dr. sc. Ante Bežen

Dr. sc. Berislav Majhut

Urednički odbor / Editorial board

Dr. sc. Vladimir Šimović

Dr. sc. Ante Bežen

Dr. sc. Berislav Majhut

Dr. sc. Milica Gačić

Dr. sc. Igor Saksida

Tajnica / Board secretary

Božica Vuić, prof.

Prijevod na engleski / English translation

Ivana Cindrić, prof.

Jezična obrada / Language editing (hrvatski / Croatian)

Božica Vuić, prof.

Jezična obrada / Language editing (engleski / English)

Ivana Cindrić, prof.

Naslovnica / Cover design

Vladimir Kuharić, redoviti profesor

Priprema za tisak / Prepress

D.N. d.o.o., www.dngrafika

Tisak / Printed by

Grafički zavod Hrvatske

Naklada / Number of copies

200 primjeraka

CIP zapis dostupan u računalnome katalogu Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu pod brojem 794819.

ISBN 978-953-7210-43-4 (Učiteljski fakultet Zagreb)

Redefiniranje tradicije:
dječja književnost, suvremena
komunikacija, jezici i dijete

*Redefining Tradition:
Children's Literature, Contemporary
Communication, Languages and Children*

Urednici/Editors:
Ante Bežen
Berislav Majhut

Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
Faculty of Teacher Education of the University of Zagreb

Europski centar za napredna i sustavna istraživanja
The European Center for Advanced and Systematic Research €CNSI

Zagreb, 2011.

RECENZENTI IZ HRVATSKE / REVIEWERS FROM CROATIA

- Dr. sc. Mirjana Benjak, izvanredna profesorica, Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
- Dr. sc. Ante Bežen, redoviti profesor, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Đuro Blažeka, izvanredni profesor, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu
- Dr. sc. Lidija Cvikić, docentica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Petrinji
- Dr. sc. Renata Fox, redovita profesorica, Fakultet za menadžment u turizmu i ugostiteljstvu, Opatija
- Dr. sc. Tamara Gazdić-Alerić, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu Zagreb
- Dr. sc. Stjepan Hranjec, redoviti profesor, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu
- Dr. sc. Andrijana Kos-Lajtman, viša asistentica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu
- Dr. sc. Berislav Majhut, izvanredni profesor, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Petrinji
- Dr. sc. Smiljana Narančić Kovač, profesor visoke škole, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Jadranka Nemeth-Jajić, docentica, Odsjek za učiteljski studij Sveučilišta u Splitu
- Dr. sc. Dunja Pavličević-Franić, redovita profesorica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Ante Selak, viši predavač, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Renata Šamo, docentica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Dubravka Težak, redovita profesorica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Tamara Turza-Bogdan, viša predavačica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Odsjek u Čakovcu
- Dr. sc. Vladimira Velički, docentica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Irena Vodopija, izvanredna profesorica, Učiteljski fakultet u Osijeku
- Dr. sc. Diana Zalar, izvanredna profesorica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
- Dr. sc. Lovorka Zergollern-Miletić, docentica, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

INOZEMNI RECENZENTI / REVIEWERS FROM ABROAD

- Dr. sc. Milena Mileva Blažić, izvanredna profesorica, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Slovenija
- Dr. sc. Milutin Djuričković, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje odgojitelja, Aleksinac, Srbija
- Dr. sc. Dragica Haramija, izvanredna profesorica, Pedagoški fakultet i Filozofski fakultet Sveučilišta u Mariboru, Slovenija
- Dr. sc. Jovan Ljuštanović, profesor visoke škole, Visoka škola strukovnih studija za obrazovanje odgojitelja u Novom Sadu, Srbija
- Dr. sc. Miomir Milinković, redoviti profesor, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Kragujevcu, Užice, Srbija
- Dr. sc. Edvard Majaron, redoviti profesor, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Ljubljani
- Dr. sc. Marjanca Pergar Kuščer, izvanredna profesorica, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Slovenija
- Dr. sc. Ljiljana Pešikan-Ljuštanović, redovita profesorica, Filozofski fakultet, Novi Sad, Srbija
- Dr. sc. Vesna Požgaj Hadži, redovita profesorica, Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Slovenija
- Dr. sc. Igor Saksida, redoviti profesor, Pedagoški fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Slovenija
- Dr. sc. Janez Skela, izvanredni profesor, Filozofski fakultet Sveučilišta u Ljubljani, Slovenija

Sadržaj / Contents

PREGOVOR / PREFACE	11
IZVORNI ZNANSTVENI RADOVI / ORIGINAL SCIENTIFIC PAPERS	
Katarina Aladrović Slovaček, Martina Kolar Billege: <i>Ocjenjivanje jezične djelatnosti pisanja na materinskome jeziku</i>	15
Ante Bežen: <i>Matične znanosti metodike u ranom poučavanju hrvatskoga/materinskoga jezika</i>	31
Milka Bilić-Štefan, Ivana Cindrić, Marija Andraka: <i>The teaching practice course: aims, learning outcomes, evaluation</i>	53
Jasminka Brala-Mudrovčić: <i>Dramski prostor, vrijeme i likovi u dramama Pere Budaka</i>	69
Vesna Budinski, Martina Kolar Billege: <i>Razine jezičnih predvještina učenika u hrvatskom jeziku na početku prvog razreda osnovne škole (nečitač, polučitač i čitač) – inicijalno istraživanje</i>	89
Jasmina Dvorski: <i>Likovi zmajeva u djelima Bijeli klaun Damira Miloša, Nikad ne vjeruj zmaju; kad otvori usta, iz njih izađe vatra, ili laž Zvezdane Odobašić i Gesak Ante Zaninovića</i>	105
Iva Grujić: <i>Društveno – aktualne i teške teme u kazalištu za djecu i mlade</i>	119
Andrijana Kos-Lajtman, Stjepan Hranjec: <i>Staroslavenska mitološka baština kao intertekst u hrvatskoj dječjoj prozi</i>	133
Nataša Košuta: <i>Korištenje nekoga drugog jezika kao komunikacijska strategija u ranome učenju stranoga jezika</i>	155
Sanja Lovrić: <i>Poetika hrvatskih dječjih petparačkih romana u razdoblju između dva svjetska rata</i>	165
Sanja Lukšić, Vesna Grahovac-Pražić: <i>Govorne kompetencije učenika prvih razreda</i>	179
Jovan Ljuštanović: <i>Oblici moderniteta u prvim pjesničkim zbirkama za djecu Dušana Radovića i Grigora Viteza – sličnosti i razlike</i>	193
Berislav Majhut: <i>Ilustracije u izdanjima Čudnovatih zgoda šegrtu Hlapića objavljenim za života Ivane Brlić-Mažuranić</i>	205

Smiljana Narančić Kovač, Ivana Milković: <i>Tko je ukrao kolačiće: intertekstualna sastavnica Aličinih pustolovina u Čudozemskoj u hrvatskim izdanjima</i>	223
Irena Peček, Ivana Peček: <i>Priče u ranom učenju engleskog jezika</i>	241
Igor Saksida: <i>Aktualnost tradicije u nastavi književnosti: Trebaju li mladi čitatelji u školi uistinu „čitati bilo što i bilo kako“?</i>	253
Tamara Turza-Bogdan, Vesna Ciglar: <i>Nastava hrvatskoga jezika u višejezičnoj sredini</i>	271
Irena Vodopija, Lidija Bakota: <i>Anglizmi u časopisima za mlade kao odraz jezične (ne)kulture</i>	283
Dijana Vučković: <i>Koncept čitalačke pismenosti u crnogorskim udžbenicima jezika za drugi ciklus osnovne škole</i>	301

PRETHODNO PRIOPĆENJE / PRELIMINARY COMMUNICATION

Vesna Grahovac-Pražić: <i>Hrvatske početnice do 19. stoljeća</i>	323
Jadranka Nemeth-Jajić: <i>Jezikoslovna obilježja hrvatskih početnica u 20. stoljeću</i>	337
Sanja Polak: <i>Stvaranje literarnog kurikula i međupredmetna korelacija pri interpretaciji lektire u prvom razredu osnovne škole</i>	353
Ante Selak: <i>Abeceda naspram Abecedara (Abecedar za djecu Imbre Antolića u svjetlu pravopisnih rješenja Šime Starčevića)</i>	373
Renata Šamo: <i>Ekstenzivno čitanje u kontekstu stranog jezika</i>	383
Sanja Vrcić-Mataija: <i>Urbanost kao osobina identiteta dječje družine</i>	395
Diana Zalar, Kristina Giacometti: <i>Demoni Philipa Pullmana naspram likova odabranih hrvatskih fantastičara: smisao preobrazbi</i>	411
Lovorka Zergollern-Miletić: <i>Markers of definiteness and indefiniteness in english – an analysis of their acquisition in early EFL</i>	421

PREGLEDNI RADOVI / REVIEW PAPERS

Bogdanka Conjar: <i>Lutkarska grupa kao izvannastavna aktivnost u osnovnoj školi</i>	431
Milutin Đuričković: <i>Poezija vojvođanskih Hrvata za djecu i mlade</i>	447
Milan Mađarev: <i>Fabula i diskurz u dječjoj književnosti</i>	453
Jakob Patekar: <i>Morfološke pogreške u govoru desetogodišnjaka</i>	461
Lucija Puljak, Ante Bežen, Irena Ivančić: <i>Jezična (literarna) komunikacija u ranoj školskoj dobi</i>	471

Emilija Reljac-Fajs, Ester Vidović: <i>Govorne vještine i bajka u razrednoj nastavi jezika: bajkom do govorničkih vještina</i>	483
Marija Turk-Sakač: <i>Autsajderi u dječjoj književnosti (na primjerima romana Uzbuna na Zelenom Vrhu, Junaci Pavlove ulice te filma Sam u kući 2)</i>	491
Vladimira Velički, Jelena Vignjević: <i>Uloga malešnica u razvoju govora djece predškolske dobi</i>	503
Jelena Vignjević, Nina Podrug: <i>Glagoljica – projekt u predškolskoj ustanovi</i>	511
Božica Vuić, Marija Pavušek: <i>Odstupanja od jezične norme u pisanju učenika razredne nastave</i>	525

Razine jezičnih predvještina učenika u hrvatskom jeziku na početku prvoga razreda osnovne škole (nečitač, polučitač i čitač) – inicijalno istraživanje

Vesna Budinski

Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

Martina Kolar Billege

Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet

Sažetak

Prostor dodira jezičnih predvještina i formalne (sustavne, uobličene) školske pouke (namjernog svladavanja početnog čitanja i pisanja) iznimno je važan zbog zajedničkih obilježja jezičnoga razvoja. Slušna i vidna percepcija, motorika i znanje jezika na razini jezične predvještine uvjet su za napredovanje učenika u početnom čitanju i pisanju. Fonološka svjesnost (fonem, slog, riječ), vidna obrada (vidno razlikovanje sličnog i različitog), izloženost jeziku (izloženost čitanju i pisanju) i uporaba jezika osnovne su predvještine pomoću kojih procjenjujemo individualne razlike među djecom. Šaranje, držanje olovke, pritisak olovkom, orijentacija (snalaženje) na papiru i izloženost pisanju predvještine su potrebne za motoričku aktivnost pisanja (grafomotorika). Pojedinačna obilježja utvrđuju se ispitivanjem predznanja pismenosti učenika prvoga razreda osnovne škole na početku školske godine (prvi tjedan). Ispituju se predvještine svakog učenika po elementima: prepoznavanje (čitanje i pisanje) tiskanih slova (velikih i malih), čitanje i pisanje manjih riječi i rečenica velikim i malim tiskanim te pisanim slovima. Pregled stanja pismenosti učenika bilježi se sljedećim kategorijama: ne zna, zna djelomično i zna u potpunosti. Zaključno vrjednovanje pregleda stanja pismenosti sadrži kategorije: nečitač, polučitač i čitač. Nečitač ne prepoznaje ni jedno slovo; polučitač prepoznaje većinu velikih i malih tiskanih slova, ali ih ne zna napisati, čita sa zastajkivanjem i prekidima; čitač zna čitati riječi i rečenice

pisane malim i velikim tiskanim slovima te pisati velikim tiskanim slovima. Razine jezičnih predvještina u čitanju i pisanju, važan su podatak učitelju radi metodičke organizacije početne nastave čitanja i pisanja te praćenja napredovanja učenika do automatizacije te vještine. Rezultati istraživanja pokazatelj su individualnih razlika među učenicima što uvjetuje i raznolikost metodičkih pristupa poučavanju u početnoj nastavi čitanja i pisanja.

Ključne riječi: jezične predvještine, nastava početnog čitanja i pisanja, predznane pismenosti, nečitač, polučitač, čitač.

Teorijski okvir

Ovladavanje vještinama čitanja i pisanja, tijekom formalne školske pouke i ranije, u predinstitucionalnom periodu usvajanja jezika, podrazumijeva primanje slušnih informacija (slušna percepcija) kojom će dijete osvijestiti zvukovni sustav jezika. „*Slušno razlikovanje* sastavnica je slušne obrade koja se odnosi na sposobnost određivanja sličnosti i različitosti među zvukovima. Da bi se ta sastavnica ostvarila, potrebno je da se u procesu slušne obrade novoprimita akustična obilježja usporede s obilježjima koja su već pohranjena u slušnome pamćenju” Kuvač (2007, str. 61). Važnim predvještinama smatraju se i vidna obrada te grafomotorika.

Vidno uočavanje sastavnica slova ili riječi, razlikovanje sličnih i različitih elemenata te određivanje oblika slova sastavni su dio vidne percepcije. Da bi dijete prepoznalo i razlikovalo slovo u mnoštvu drugih znakova mora promatrano slovo vidno raščlaniti na sastavnice i percipirati ga kao cjelinu potpuno različitu od ostalih znakova. Tome znaku potrebno je istodobno pridružiti glas.

Grafomotorika je definirana kao motorička aktivnost pisanja, ali se često zaboravlja da upravo toj vrsti motorike prethodi, tijekom predčitačkih vještina, puzanje, hvatanje, igre rukama i nogama u ritmu. Početnu grafomotoriku prepoznajemo tijekom ranoga razvoja u djetetovim ostvarajima šaranja, dječjim crtežima i orijentacijom na papiru (ili drugim teksturnim podlogama), specifičnima za faze razvoja dječjega likovnog izraza.

Prvu svjesnost povezivanja glasa i slova (kao znaka za glas) dijete pokazuje prvim napisanim riječima (najčešće vlastitoga imena). U razdoblju predinstitucionalnog usvajanja jezika dijete drži olovku, ima koordinirane pokrete važne za pisanje, može se orijentirati na papiru, razumije i oponaša smjer lijevo – desno, gore – dolje. „Da bi se moglo uspješno pisati potrebno je uskladiti držanje tijela, položaj ruke i pisaljke s položajem (kutom) papira na kojem pišemo. Ponajprije pisaljku moramo shvatiti kao produžetak podlaktice, jer će jedino tako naše anatomske mogućnosti doći do izražaja” (Reberski, 2005, str. 239).

Koncepcija grafomotoričkih predvježbi prema Kuhariću (2005) podrazumijeva pasivan model poučavanja, tj. valja izbjegavati prisilu i dopustiti da postojeće iskustvo dječjeg crteža, temeljeno na razradi senzornog opažaja, vizualnog mišljenja i doživljaja

u pamćenju, izbije u prvi plan i pojavi se kao najadekvatniji način poučavanja pisanja u etapi prije obveznog primarnog obrazovanja.

Da bi učenik uspješno čitao i pisao valja povezati dosad opisane predvještine i istodobno ih koordinirati (dovesti u svezu slušne, vidne i motoričke predvještine), a to će omogućiti primanje i razumijevanje znakovne poruke (slovo, slog, riječ, rečenica).

Izloženost jeziku (izloženost čitanju i pisanju) i uporaba jezika osnovni su preduvjeti za ovladavanje tim vještinama. U nastavnoj praksi, na početku primarnog obrazovanja metodičari uočavaju individualne razlike u predčitačkim vještinama, a posebnu pozornost privlače učenici koji dolaze kao čitači. Učitelj tijekom uvođenja u početno čitanje i pisanje osmišljava sadržaj nastavnih etapa i situacija tako da svako dijete (na individualnoj razini) napreduje u usvajanju vještina čitanja i pisanja. Individualni napredak, sukladan s predčitačkim vještinama, omogućit će primanje znakovne poruke (pisani jezik), kodiranje i dekodiranje. Najvažniji segment je recepcija i razumijevanje primljenog pisanog i pročitano sadržaja te mogućnost odašiljanja poruka istim znakovnim sustavom (hrvatski jezik, latinica).

Postoji mogućnost zapuštanja i neiskorištenja početnih prednosti koje imaju napredni čitači „ako se njima u razredu ne omogući drugačije, dodatno razvijanje čitačkih vještina, ako su podvrgnuti istim metodama i rade s istim materijalom kao i ostala djeca u razredu, napredni će se čitači izjednačiti s prosječnima, tj. neće napredovati bolje i brže. Samo oni napredni čitači s kojima se posebno radi, kojima se zadaju teži, složeniji čitački zadaci, zadržat će stečenu prednost“ (Čudina-Obradović, 2003, str. 31). Ovo je obvezujuća spoznaja za sve metodičare praktičare koji ulaze u prvi razred i metodički oblikuju pristup početnom čitanju i pisanju. Stoga je potrebno učenje tiskanih i pisanih slova strukturirati u nastavne etape i situacije koje navodi Bežen (2007 i 2008), ali sadržaj valja prilagoditi čitačkim razinama. Tako će početnik (nečitač) učiti pojedina velika i mala tiskana slova u nastavnim etapama i situacijama, prikazanima u tablici 1.

Nastavne etape	Nastavne situacije
Uvodna motivacija	verbalna (leksička, fonetska, gramatička, priča, scenski prikaz), likovna ili glazbena
Čitanje zadanog velikog i malog tiskanog slova	globalno čitanje kraćih riječi; slušanje uzoraka riječi sa zadanim glasom/slovom; najava novoga glasa/slova; glasovna analiza i sinteza riječi sa zadanim slovom na početku, u sredini i na kraju riječi; pronalaženje novih uzoraka riječi sa zadanim slovom/glasom
Prijenos glasa u slovo; pisanje velikih i malih tiskanih slova	promatranje velikog i malog tiskanog slova i uočavanje grafičkog ustrojstva slova (grafička analiza); crtanje velikog i malog tiskanog slova; izrada slova od materijala (papir, žica), ucrtavanje u glinamol ili plastelin; pisanje velikog i malog tiskanog slova i riječi sa zadanim slovom
Čitanje i pisanje riječi i kraćih tekstova	vježbe u čitanju; vježbe u pisanju

Tablica 1 Nastavne etape i situacije za učenje tiskanih slova (Bežen, 2007 i 2008)

Teorijska metodička znanja prema Beženu (2008) neophodna su za praktično poučavanje i komuniciranje s učenicima u odgojno-obrazovnim situacijama, a to se odnosi na znanja iz matičnih znanosti, temeljnih odgojno-obrazovnih znanosti i metodike hrvatskoga jezika. Učitelj će primjenjujući teorijska i praktična metodička znanja oblikovati i prilagoditi sadržaje nastavnih situacija čitačkim razinama učenika koje poučava, tj. učenici čitači i polučitači ne će biti izloženi istim metodičkim predlošcima i postupcima kao učenici nečitači. Ovakav metodički pristup omogućuje napredak u čitanju i pisanju sukladno individualnim karakteristikama učenika.

Poticajna školska okolina omogućit će razvoj čitačkih vještina i izazvati zadovoljstvo i interes za primanje i odašiljanje pisane poruke.

Pojedinačna obilježja učenika (predznanje pismenosti) potrebno je utvrditi ispitivanjem učenika prvoga razreda osnovne škole na početku školske godine (prvi tjedan). Pred učenike se ne postavlja zahtjev da u školu dolaze kao čitači, ali se razina njihove pismenosti treba prepoznati i uvažiti. Ispituju se predvještine svakog učenika po elementima: prepoznavanje (čitanje i pisanje) tiskanih slova (velikih i malih), čitanje i pisanje manjih riječi i rečenica velikim i malim tiskanim te pisanim slovima. Na temelju dobivenih podataka može se utvrditi jesu li učenici čitači, polučitači ili nečitači. Ovi pokazatelji ne će i ne smiju poslužiti kao kategorijalna raščlamba učenika u svrhu ocjenjivanja, nego kao smjernice za metodičko oblikovanje i individualizaciju pristupa učeniku u početnoj nastavi čitanja i pisanja.

Metodologija istraživanja

Cilj istraživanja

Cilj istraživanja bio je utvrditi stanje pismenosti učenika na početku prvoga razreda osnovne škole po razinama jezičnih predvještina (čitači, polučitači, nečitači).

Problemi istraživanja

1. Evidentirati postotak učenika po razinama jezičnih predvještina (čitači, polučitači, nečitači).
2. Ispitati postojanje razlike u pismenosti učenika (poznavanje čitanja i pisanja velikih i malih tiskanih slova i velikih i malih pisanih slova) s obzirom na dob, spol, obrazovanje roditelja i stariju braću i sestre.
3. Evidentirati postotak učenika čitača koji znaju pisati riječi i rečenice malim tiskanim slovima.
4. Evidentirati postotak učenika čitača koji djelomično ili potpuno znaju čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima.
5. Evidentirati postotak učenika čitača koji djelomično ili potpuno znaju pisati riječi pisanim slovima.
6. Evidentirati postotak učenika čitača koji pišu riječi i rečenice malim tiskanim slovima, a mogu djelomično ili potpuno čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima.

7. Evidentirati postotak učenika čitača koji pišu riječi i rečenice malim tiskanim slovima, a mogu djelomično ili potpuno pisati riječi pisanim slovima.

Hipoteze

1. Postoji statistički značajna razlika u pismenosti učenika s obzirom na spol.
2. Postoji statistički značajna razlika u pismenosti učenika s obzirom na dob, u korist starijih ispitanika.
3. Obrazovanje majke utječe na pismenost učenika.
4. Obrazovanje oca ne utječe na pismenost učenika.
5. Postoji statistički značajna razlika u pismenosti učenika s obzirom na stariju braću i sestre u obitelji, u korist onih koji ih imaju.

Varijable

Zavisna: razina čitanja (čitač, polučitač, nečitač)

Nezavisne: dob, spol, obrazovanje majke, obrazovanje oca, starija braća u obitelji.

Uzorak

Istraživanje je provedeno na prigodnom uzorku, koji je sačinjavalo 306 učenika prvoga razreda zagrebačkih osnovnih škola, 151 dječak i 155 djevojčica, u dobi od 6 do 7,5 godina. Obrazovanje roditelja kategorizirano je na visoku, višu, srednju i nižu stručnu spremu. U varijabli obrazovanje roditelja objedinjeni su podaci za djecu roditelja visoke i više stručne spreme i uspoređeni s podacima o djeci roditelja srednje stručne spreme. Iz uzorka su izuzeti podaci za djecu roditelja niže stručne spreme zbog premalog uzorka. Za stariju braću i sestre evidentirano je ima li ih u obitelji ili nema. Radi daljnje statističke obrade uzorak je formiran na sljedeći način:

Dob: 6 g. i 6,5 g. (N=118); 7 g. i 7,5 g. (N=188)

Spol: M (N=151); Ž (N=155)

Obrazovanje majke: VSS i VŠS (N=143); SSS (N=155)

Obrazovanje oca: VSS i VŠS (N=126); SSS (N=170)

Starija braća i sestre u obitelji: NEMA (N=150); IMA (N=156)

Prikupljanje podataka

Istraživanje je provedeno u rujnu 2010. godine, tijekom prva dva tjedna školske godine 2010./2011., a provele su ga učiteljice u svojim razredima po zadanom instrumentariju. U istraživanju su sudjelovala 22 razredna odjela iz 15 osnovnih škola Grada Zagreba.

Instrumentarij

Instrumentarij je preuzet iz Bežen, A. (2007): *Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Profil., a nalazi se u prilogu. Učenici su prema dobivenim pokazateljima u istraživanju raspoređeni u kategorije: čitači – znaju u pot-

punosti čitati riječi i rečenice pisane velikim i malim tiskanim slovima te pisati velikim tiskanim slovima, *polučitači* – znaju djelomično čitati riječi i rečenice pisane velikim i malim tiskanim slovima (i oni koji znaju djelomično pisati velika tiskana slova) i *nečitači* – ne znaju čitati velika i mala tiskana slova, ni pisati velika tiskana slova.

Rezultati

1. Prvi je problem istraživanja bio evidentirati postotak učenika po razinama jezičnih predvještina (čitači, polučitači, nečitači).

Rezultati prikazani u tablici 2 pokazuju da je od 306 ispitanika 84 (27,5%) čitača, 98 (32%) polučitača i 124 (40,5%) nečitača. Pokazatelji signaliziraju da se na početku prvoga razreda pojavljuje 59,5% učenika koji u potpunosti ili djelomično mogu dekodirati pisani tekst.

Kategorije	Frekvencije (N=306)	Postotak	
Nečitač	124	40,5%	59,5%
Polučitač	98	32%	
Čitač	84	27,5%	

Tablica 2 Prikaz postotka učenika čitača, polučitača i nečitača

2. Drugi je problem istraživanja bio ispitati postoje li razlike u pismenosti učenika (poznavanje čitanja i pisanja velikih i malih tiskanih slova i velikih i malih pisanih slova) s obzirom na spol, dob, obrazovanje roditelja i stariju braću i sestre u obitelji. Slijedi prikaz rezultata.

2.1. U tablici 3 prikazana je razlika u pismenosti učenika s obzirom na spol. Iz rezultata se može zaključiti da postoji statistički značajna razlika u pismenosti u korist djevojčica. Relativan broj čitača i polučitača je u toj skupini veći nego kod dječaka, kod kojih je, suprotno tome, relativno veći broj nečitača u odnosu na djevojčice. ($\chi^2 = 6,85$; $df=2$; $p<0,05$)

Potvrđena je prva hipoteza.

Kategorije	Ukupno (N=306)		Spol			
			Muško (N=151)		Žensko (N=155)	
	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak
Nečitač	124	40,5%	72	47,7%	52	33,5%
Polučitač	98	32%	45	29,8%	53	34,2%
Čitač	84	27,5%	34	22,5%	50	32,3%

Tablica 3 Razlike u pismenosti učenika s obzirom na spol

2.2. U tablici 4 prikazana je razlika u pismenosti učenika s obzirom na dob. Stariji ispitanici u većem su postotku čitači i polučitači, za razliku od mlađih učenika koji su u većem postotku nečitači. Postoji statistički značajna razlika u korist starijih ispita-

nika (7 godina i stariji). Relativan broj čitača i polučitača je u toj skupini veći nego u skupini mladih ispitanika (6 i 6,5 godina), kod kojih je, suprotno tome, relativno veći broj nečitača u odnosu na starije ispitanike.

$$(\chi^2 = 6,61; df=2; p<0,05)$$

Potvrđena je druga hipoteza.

Kategorije	Ukupno (N=306)		Dob			
			Mlađi (6+6,5 god.) (N=118)		Stariji (7+7,5 god.) (N=188)	
	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak
Nečitač	124	40,5%	58	49,1%	66	35,1%
Polučitač	98	32%	35	29,7%	63	33,5%
Čitač	84	27,5%	25	21,2%	59	31,4%

Tablica 4 Razlike u pismenosti učenika s obzirom na dob

2.3. U tablici 5 prikazana je razlika u pismenosti učenika s obzirom na obrazovanje majke. Daljnja obrada rezultata pokazala je da nema statistički značajne razlike u pismenosti učenika s obzirom na obrazovanje majke.

$$(\chi^2 = 5,41; df=2; p>0,05)$$

Nije potvrđena treća hipoteza.

Kategorije	Ukupno (N=298)		Obrazovanje majke			
			VSS + VŠS (N=143)		SSS (N=155)	
	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak
Nečitač	119	39,9%	50	35%	69	44,5%
Polučitač	95	31,9%	44	30,8%	51	32,9%
Čitač	84	28,2%	49	34,3%	35	22,6%

Tablica 5 Razlike u pismenosti učenika s obzirom na obrazovanje majke

2.4. U tablici 6 prikazana je raspodjela učenika na čitače, polučitače i nečitače s obzirom na obrazovanje oca. Daljnja obrada rezultata pokazuje da nema statistički značajne razlike u pismenosti učenika s obzirom na obrazovanje oca.

$$(\chi^2 = 3,95; df=2; p>0,05)$$

Potvrđena je četvrta hipoteza.

Kategorije	Ukupno (N=296)		Obrazovanje oca			
			VSS + VŠS (N=126)		SSS (N=170)	
	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak
Nečitač	119	40,2%	46	36,5%	73	42,9%
Polučitač	96	32,4%	38	30,2%	58	34,1%
Čitač	81	27,4%	42	33,3%	39	22,9%

Tablica 6 Razlike u pismenosti učenika s obzirom na obrazovanje oca

2.5. U tablici 7 prikazana je raspodjela učenika na čitače, polučitače i nečitače s obzirom na to imaju li stariju braću i sestre u obitelji. Daljnja obrada rezultata je pokazala da nema statistički značajne razlike u pismenosti učenika s obzirom na to imaju li u obitelji stariju braću i sestre.

$$(\chi^2 = 3,06; df=2; p>0,05)$$

Nije potvrđena peta hipoteza.

Kategorije	Ukupno (N=306)		Starija braća i sestre			
			IMA (N=156)		NEMA (N=150)	
	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak	Frekvencija	Postotak
Nečitač	124	40,5%	67	42,9%	57	38%
Polučitač	98	32%	53	34%	45	30%
Čitač	84	27,5%	36	23,1%	48	32%

Tablica 7 Razlike u pismenosti učenika s obzirom na stariju braću i sestre u obitelji

3. Treći je problem istraživanja bio evidentirati postotak učenika čitača koji znaju pisati riječi i rečenice malim tiskanim slovima. U tablici 8 prikazani su rezultati koji pokazuju da od 83 čitača njih 10 (12%) zna u potpunosti, a 36 (43,4%) zna djelomično i pisati riječi i rečenice malim tiskanim slovima.

Kategorije	Frekvencija (N=83)	Postotak	
Ne zna	37	44,6%	
Zna djelomično	36	43,4%	55,4%
Zna u potpunosti	10	12%	

Tablica 8 Prikaz postotka učenika čitača koji znaju pisati riječi i rečenice malim tiskanim slovima

4. Četvrti je problem bio evidentirati postotak učenika čitača koji djelomično ili potpuno znaju čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima.

Rezultati su prikazani u tablici 9, a pokazuju da 2 čitača (2,4%) u potpunosti, a 24 čitača (28,9%) djelomično čitaju riječi i rečenice pisane pisanim slovima.

Kategorije	Frekvencija (N=83)	Postotak	
Ne zna	57	68,7%	
Zna djelomično	24	28,9%	31,3%
Zna u potpunosti	2	2,4%	

Tablica 9 Prikaz postotka učenika čitača koji čitaju riječi i rečenice pisane malim tiskanim slovima, a djelomično ili potpuno znaju čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima

5. Peti problem istraživanja bio je evidentirati postotak učenika čitača koji djelomično ili potpuno znaju pisati riječi pisanim slovima.

Rezultati su prikazani u tablici 10, a pokazuju da 1 čitač (1,2%) zna u potpunosti, a 4 čitača (4,8%) znaju djelomično pisati riječi pisanim slovima.

Kategorije	Frekvencija (N=83)	Postotak	
Ne zna	78	94%	6%
Zna djelomično	4	4,8%	
Zna u potpunosti	1	1,2%	

Tablica 10 Prikaz postotka učenika koji čitaju riječi i rečenice pisane malim tiskanim slovima, a djelomično ili potpuno znaju pisati riječi pisanim slovima

6. Šesti problem istraživanja bio je evidentirati postotak učenika čitača koji pišu riječi i rečenice malim tiskanim slovima, a mogu djelomično ili potpuno čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima. Rezultati su prikazani u tablici 11, a pokazuju da od 10 učenika koji znaju čitati i pisati velika i mala tiskana slova samo 2 učenika u potpunosti znaju čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima.

Kategorije	Frekvencija (N=10)	Postotak
Ne zna	8	80%
Zna djelomično	0	0%
Zna u potpunosti	2	20%

Tablica 11 Prikaz postotka učenika koji pišu riječi i rečenice malim tiskanim slovima, a mogu djelomično ili potpuno čitati riječi i rečenice pisane pisanim slovima

7. Sedmi problem istraživanja bio je evidentirati postotak učenika čitača koji pišu riječi i rečenice malim tiskanim slovima, a mogu djelomično ili potpuno pisati riječi pisanim slovima.

Rezultati su prikazani u tablici 12, a pokazuju da od 10 učenika koji znaju čitati i pisati mala tiskana slova samo 1 učenik zna u potpunosti i 1 učenik zna djelomično pisati riječi pisanim slovima.

Kategorije	Frekvencija (N=10)	Postotak	
Ne zna	8	80%	20%
Zna djelomično	1	10%	
Zna u potpunosti	1	10%	

Tablica 12 Prikaz postotka učenika koji pišu riječi i rečenice malim tiskanim slovima, a mogu djelomično ili potpuno pisati riječi pisanim slovima.

Zaključak

Rezultati istraživanja koji pokazuju da je na početku prvoga razreda osnovne škole 59,5% učenika koji u potpunosti ili djelomično mogu dekodirati pisani tekst (polučitači i čitači), ukazuju na potrebu da se nastava početnog čitanja i pisanja metodički organizira tako da se uvažavaju usvojene jezične predvještine i zadovolje čitalačke potrebe svakog učenika.

Daljnja obrada podataka pokazala je statističku značajnost razlike među učenicima s obzirom na spol, dob, obrazovanje majke i oca te stariju braću i sestre u obitelji.

Prikazana razlika u pismenosti s obzirom na spol pokazuje statistički značajne razlike u korist djevojčica. U ukupnom uzorku postotni udio čitača i polučitača kod djevojčica je 66,5%, a kod dječaka 52,3%. Razlozi se trebaju istražiti u sljedećim istraživanjima.

S obzirom na dob ispitanika rezultati pokazuju relativno veći broj čitača i polučitača u skupini starijih ispitanika (64,9%), a u skupini mladih ispitanika postotni udio čitača i polučitača je 50,9%. Za pretpostaviti je da su stariji ispitanici dulje izloženi poticajima za razvoj čitalačke pismenosti i da su njihove neurološke i fiziološke sposobnosti razvijenije, a jezični razvoj u višoj etapi. Razloge treba istražiti u sljedećim istraživanjima.

Rezultati istraživanja pokazali su da nema statistički značajne razlike u pismenosti učenika s obzirom na obrazovanje majke i oca. Zanimljiv je sljedeći podatak: kad su iz uzorka izuzeti učenici čije su majke NSS (nije bilo dovoljno učenika da bi ušli u statističku obradu) vidjelo se da je to 5 nečitača, 3 polučitača i niti jedan čitač. U sljedećem istraživanju uzorak valja formirati tako da se ta kategorija može dodatno istražiti.

Statistički značajna razlika među učenicima nije vidljiva ni s obzirom na to imaju li stariju braću i sestre u obitelji.

Rezultati istraživanja učeničkih postignuća u početnome čitanju i pisanju na kraju prvoga razreda osnovne škole (Nemeth-Jajić, 2008) također pokazuju da „stupanj naobrazbe roditelja nije povezan s uspješnosti učenika u čitanju i pisanju niti se uspješnost u čitanju i pisanju može, a što bi se očekivalo, povezati sa starijom braćom i sestrama u obitelji.”

Rezultati vezani uz treći problem su pokazali da u kategoriji čitača ima 55,4% učenika koji djelomično ili u potpunosti znaju i pisati malim tiskanim slovima. Za ovu kategoriju učenika valja u okviru početnog čitanja i pisanja pripremiti predloške kojima će nastaviti razvijati pisanje. te učenike nije potrebno poučavati prijenosu glasa u slovo i grafičkom izgledu slova.

U ukupnom uzorku čitača (N=83) 31,3% je onih koji djelomično ili potpuno znaju čitati i pisana slova. Ova kategorija učenika u metodičkoj strukturi poučavanja čitanja i pisanja ne zahtijeva provođenje glasovne i sinteze. Za te je učenike potrebno oblikovati jezično metodičke predloške kojima će se ispitati vještina pisanja i veća vremenska jedinica posvetiti poučavanju pisanja.

U ukupnom uzorku čitača 6% učenika zna djelomično ili u potpunosti pisati pisanim slovima. Za ove je učenike potrebno uvesti strategije poučavanja vođenog pisanja.

Među učenicima čitačima koji znaju i pisati malim tiskanim slovima 20% je onih koji u potpunosti čitaju riječi i rečenice pisane pisanim slovima (2 učenika) i 20% onih koji u potpunosti (N=1) ili djelomično (N=1) pišu riječi i rečenice pisanim slovima. Kod tih učenika potrebno je međusobno povezati prethodno opisane predvještine i voditi ih pismenim vježbama do samostalnog početnog stvaralačkog pisanja.

Vremenski raspored poučavanja u početnom čitanju i pisanju, pojavljivanje metodičkih elemenata za razvoj jezika mora uvažavati individualne razlike i u skladu s tim načelom valja učenike izložiti čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku u prvom razredu osnovne škole.

Literatura

- Anić, V. (2003), *Veliki rječnik hrvatskoga jezika*. Zagreb: Novi Liber.
- Bežen, A. (2006), „Vrjednovanje učeničkih postignuća u početnom čitanju i pisanju”. U: Vrjednovanje i samovrjednovanje u nastavi hrvatskoga i stranoga jezika za učenike mlađe školske dobi (ur. I. Vodopija), Osijek: Sveučilište J. J. Strossmayera u Osijeku, Učiteljski fakultet u Osijeku, str. 237-251.
- Bežen, A. (2007): *Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku*. Zagreb: Profil.
- Bežen, A. (2008): *Metodika – znanost o poučavanju nastavnog predmeta*. Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu i Profil International d.o.o.
- Čudina-Obradović, M. (2003): *Igrom do čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
- Halmi, A. (2005), *Strategije kvalitativnih istraživanja u primijenjenim društvenim znanostima*. Jastrebarsko: Naklada Slap.
- Kuharić, V. (2005), „Likovna osnova za učenje velikih i malih tiskanih i pisanih slova u prvom razredu osnovne škole”. U: *Metodika* (ur. A. Bežen), Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Vol. 6, br. 11, str. 267-279.
- Kuvač, J. (2007), „Uloga vrtića u razvoju jezičnih sposobnosti i predvještina”. U: *Drugi jezik hrvatski* (ur.: L. Cvikić). Zagreb: Profil. str. 60-63.
- Martyniuk, W. (2007), „Assessing competences at the end of compulsory schooling – the Polish case”. In: Evaluation and assessment within the domain of Language(s) of Education. Strasbourg: Council of Europe; Language Policy Division., str. 23-33 (izvor: www.coe.int/t/dg4/linguistic/Source/Prague07_Assessment_EN.doc), rujana, 2009.
- McNamara, T. (2000), *Language Testing*. Oxford: Oxford University Press.
- Nemeth-Jajić, J. (2008), „Učenička postignuća u početnome čitanju i pisanju na kraju prvoga razreda osnovne škole”. U: Konferencijskom zborniku *Drugoga međunarodnoga specijaliziranog znanstvenog skupa Rano učenje hrvatskoga jezika 2*” (ur. D. Pavličević-Franić i A. Bežen), Zagreb: Učiteljski fakultet i ECNSI, str. 400-413.
- Reberski, S. (2005), „Osnovni pojmovnik pisma i pisanja”. U: *Metodika* (ur. A. Bežen), Zagreb: Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. Vol. 6, br. 11, str. 228-247.

Abstract

Levels of pre-developed language skills at the beginning of grade one in primary school (non-reader, partial-reader and reader) – initial research

The area where language pre-skills and formal (systematic, formational) school teaching (purposeful acquisition of initial reading and writing) meet is extremely important due to common characteristics in language development. Auditory and visual perception, motor abilities and knowledge of language at the level of pre-skills are conditions for pupil advancement in initial reading and writing. Phonological awareness (phoneme, syllable, word), visual processing (exposure to reading and writing) and language use are pre-skills according to which we evaluate individual differences between children. Doodling, pencil grip, pencil pressure, orientation on paper and exposure to writing are pre-skills necessary for the motor activity such as writing (graphomotor skills). Individual characteristics are established by testing first-graders' previous knowledge of literacy at the beginning of the school year (first week). Pre-skills of each pupil are tested according to the following elements: recognition (reading and writing) of printed letters (uppercase and lowercase), recognition (reading and writing) of shorter words and sentences in uppercase, lowercase, and cursive letters. The situation regarding pupils' literacy is noted using the following categories: doesn't know, knows partially, knows completely. The final evaluation of the situation regarding literacy contains categories: non-reader, partial-reader and reader. A non-reader doesn't recognize any letters; partial-readers recognize the majority of uppercase and lowercase printed letters but cannot write them, reads with interruptions and pauses; a reader can recognize all uppercase and lowercase letters and can write them, can read words and sentences in uppercase and lowercase letters. The levels of letter recognition in reading and writing are an important indicator for a teacher considering methodological organization of initial teaching of reading and writing and in the assessment of pupils' until the skill becomes automatic. The research results are an indicator of individual differences between pupils which sets conditions for differentiation in methodological approaches in initial teaching of reading and writing.

Key words: *language pre-skills, initial teaching of reading and writing, previous literacy knowledge, non-reader, half-reader, reader*

Prilog

Instrumentarij za istraživanje jezičnih predvještina učenika u hrvatskom jeziku na početku prvoga razreda osnovne škole preuzet je iz Bežen, A. (2007): Metodički pristup početnom čitanju i pisanju na hrvatskom jeziku. Zagreb: Profil.

Znanje/vještina	Ne zna	Zna djelomično	Zna u potpunosti
1. poznavanje (pojedinačno) velikih tiskanih slova			
2. poznavanje (pojedinačno) malih tiskanih slova			
3. pisanje velikih tiskanih slova			
4. čitanje riječi i rečenica napisanih velikim tiskanim slovima			
5. pisanje malih tiskanih slova			
6. čitanje riječi i rečenica pisanih malim tiskanim slovima			
7. pisanje riječi i rečenica velikim tiskanim slovima			
8. pisanje riječi i rečenica malim tiskanim slovima			
9. prepoznavanje velikih pisanih slova			
10. prepoznavanje malih pisanih slova			
11. pisanje riječi velikim i malim pisanim slovima			
12. čitanje riječi i rečenica pisanih pisanim slovima			

Čitači – znaju u potpunosti čitati riječi i rečenice pisane velikim i malim tiskanim slovima te pisati velikim tiskanim slovima (u kategorijama: 1, 2, 3, 4, 6, 7 imaju odgovor *zna u potpunosti*)

Polučitači – znaju djelomično čitati riječi i rečenice pisane velikim i malim tiskanim slovima (i oni koji znaju djelomično pisati velika tiskana slova) (bar u jednoj od kategorija: 1, 2, 3, 4, 6, 7 imaju odgovor *zna djelomično* ili *ne zna*)

Nečitači – ne znaju čitati velika i mala tiskana slova, ni pisati velika tiskana slova (u kategorijama: 3 i 4 imaju odgovor *ne zna*)

Tablica 1

K	V	Z	DŽ	E	S	T	C	M	R
Š	F	Ć	B	N	O	NJ	G	D	U
Đ	A	LJ	Ž	J	Č	I	P	L	H

Tablica 2

k	v	z	dž	e	s	t	c	m	r
š	f	ć	b	n	o	nj	g	d	u
đ	a	lj	ž	j	č	i	p	l	h

Tablica 3

IVO IVA MAMA NINA JA SU JAJE IMA
SUNCE SIJA. SKIJAŠ SKIJA
LEPTIR LETI LIVADOM.
BAKA VOZI BICIKL.

Tablica 4

pada dan kiša mrav san
Ivo čita priče. Priče su zanimljive.
Učitelj uči djecu.

Tablica 5

A B C Č Ć D Đ Ę F G H I J K L Ľ M
N Ń O P R S Š T U V Ž Ž

Tablica 6

a b c ċ d đ ě f g h i j k l ľ m
n ń o p r s š t u v ž ž

Tablica 7

Tomo i Ante imaju tajnu.
Davor jede sladoled.
Dino voli Dubravku.
Mi imamo domovinu.
Borna ima brata.
Lana i Luka plivaju.

